

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמה
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

אייר התשפ"ה
מפטיר - **הנה עזי ומעזי** (ירמיה טו יט)
פרקי אבות פרק ה'

פרשת בהר בחוקותי - שבת מברכין

עלון פרפראות בפרשה וחיידושי תורה מ'א' ועד 'ת' על **פרשת השבוע** עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

מולד חודש סיון יהיה ביום שלישי בשעה 9, 14 דקות ו 3 חלקים

צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא **יוה"ה**, יוצא מפסוק (שמות כו יט) **יְדִיתִי וּלְצַלַּע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִיט** (בני יששכר)
בפרשת בהר 57 פסוקים, בפרשת בחוקותי 78 פסוקים. סה"כ 135 פסוקים. = סכנה, סמיכה.

יש בהן ארבע עשרה מצוות עשה ועשרים ושתים מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: ספירת שבע שבתות שנים • תקיעת שופר ביום הכיפורים של יובל • קידוש שנת היובל • עשיית דין בין לוקח ומוכר • השבת קרקע לבעליה ביובל • פדיון הנחלות שהן תוך העיר עד השלמת שנה • עבודה בעבד כנעני לעולם • מעריך אדם שיתן דמיו הקצובים בתורה • הממיר בהמת קרבן בהמה אחרת שתהיינה שתייהן קודש • מעריך בהמה כפי שיעריכנה הכהן • מעריך בתים שיתן כערך שיעריכם הכהן ותוספת חומש • מעריך שדה שיתן כערך הקצוב בפרשה • מחירים מנכסיו שהוא לכהנים • מעשר בהמה טהורה בכל שנה • **לא תעשה**: שלא נעבוד האדמה בשנה השביעית • שלא נעבוד עבודה גם באילנות • שלא נקצור ספיחים בשנה השביעית • שלא נאסוף פירות האילן בשביעית כדרך שאוספין אותן בכל שנה • שלא נעבוד הארץ בשנת היובל • שלא נקצור ספיחי תבואות של שנת היובל • שלא לאסוף פירות האילנות בשנת היובל כדרך שאוספין אותן בשאר השנים • שלא להונות במקח וממכר • שלא להונות אחד מישראל בדברים • שלא נמכור שדה בארץ ישראל לצמיתות • שלא לשנות מגרשי ערי הלויים ושדותיהם • שלא להלוות ברבית לישראל • שלא נעבוד עברי עבודת ביוון כמו בעבד כנעני • שלא נמכור עבד עברי על אבן המקח • שלא לעבוד בעבד עברי בעבודת פרך • שלא להניח לגוינלעבוד בעבד עברי הנמכר לו • שלא נשתחוה על אבן משכית אפילו לשם • שלא נמיר הקדשים • שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן • שלא ימכר קרקע שהחריס אותה בעלו אלא תנתן לכהנים • שלא יגאל שדה החרס • שלא למכור מעשר בהמה אלא יאכל בירושלים.

ביום הזה מתחיל שליטת מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם, **וַיִּתֵּן שָׁם יִשְׂרָאֵל** (שמות יט, ב) לשון יחיד, כאיש אחד חברים [מכילתא]. ועל פי האמור בוהר **תומים** חסר בגימטריא **מלכו"ת**.

על פי דברי ספר יצירה. הנה סיון נברא באות ז', והנה ניתנה התורה על ידי משה, דור הז' מן אברהם ראש היותו, אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. וכן מבריא עולם נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים [תנחומא נשא פט"ו]. והנה באו הרשעים וסילקו את השכינה עד לערבות, [שבעה ריקיעים הם, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. חגיגה יב:] והנה באו אחר כך הצדיקים מדור אל דור, עד שהורידו את השכינה מערבות אל עולם הזה ירידה הז'. והנה החדש הזה שליטת הז' דייקא מסוגל לזה, על כן ביום הזה [פירוש, בראש חדש סיון] דייקא **ביום הזה באו מדבר סיני**. (בני יששכר - סיון)

בחודש הזה המזל הוא אוריאל ולכל מזל לית פה ולשון, ולמזל סיון יש לו שניתנה בו תורה לקיים **וְהָיִיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְלַיְלָה**, (ילקוט ראובני דף צ"ב ע"ג יעו"ש), ואוי המרבה לו דברים בטלים, ומה גם בחודש הזה ואינו מקיים **וְדַבַּרְתָּ בָּם**, ואין צריך לומר המדבר נבלות הפה וליצנות ולשון הרע ושקר וחנופה, ודבור חול בשבת, ודבור בית הכנסת ובשעת התפילה, ושיחה עם נשים כדי להסתכל ביופיו, וכיוצא מאלה מכל דבור שאסור לדבר זכולם איסור עולם בכל עת ובכל זמן, ויגדל עונשו במאד מאד בחודש הזה דעושה פגם גדול במזל העליון, ולתופסי התורה איסור מוסיף כי איך יזכו לתורה בפה דובר לשון הרע וכדו'.
ערב שבעות יפריש צ"א פרוטות וישלים עד שיעור שני פעמים ב"ן, ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו, והוא תיקון לעון אדם הראשון, ועון העגל, ולפגם הברית, **והוא סגולה לחשוכי בנים ומקרב הגאולה**. (מועד לכל חי - סיון)

כתב החיד"א - הימים שעמדנו בהר סיני **וַיִּתֵּן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר** (שמות טו ב) באחדות כאיש אחד בלב אחד ועל ידי זה פסקה זוהמתינו וזכינו לקבל את התורה, **הימים האלו קודש הם ומסוגלים להיטהר ומסוגלים לקנין התורה ומידות טובות ואחדות לעם ישראל**, ואם יתעורר אדם בימים אלו להשתדל בלימוד התורה ובקנין מידת הענוה ומידת האחדות וההשתדלות להבין את התורה לפי מדרגתו, אין ספק שיצליח בזה, **ותהא לו סגולה יותר ויותר משאר ימים**. (לב דוד פרק לא)

שש שנים תזרע (כה א) ס"ת **שמע**, בפסוק **שמע ישראל י-הנה א-להינו י-הנה אחד**. ששה תיבות, לומר לך כל הזורע ששה ימים וינח ביום השביעי מעיד בייחודו של הקב"ה שהוא יחיד וברא כל העולם בששה ימים וינח ביום השביעי, וכל הזורע בשמיטה כאילו כופר ביחידו של עולם. **שפת לי-הנה שש שנים תזרע** כלומר אם תשמור שמיטה כראוי מבשרך המקום שתזרע שדך שש שנים, כלומר שלא תצטרך למכרה, ואם לאו תתמסכן וסופך למכרה מחמת עוני כמו שאמרו חז"ל (סוכה מ:): אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר שדהו, לא חזר בו לסוף מוכר ביתו, לא חזר בו לסוף מוכר את עצמו. (רבינו אפרים)

וְעִשְׂתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי תִשְׁמוּרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וַיִּשְׁבְּתֶם עַל הָאָרֶץ לְבִטָּה. (כה יח)
בגמרא (סנהדרין יז): **כָּל עֵיר וְשָׂאִין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הִלְלוּ אֵין תְּלִמִיד חֲכָם רִשְׁאֵי לְדוֹר בְּתוֹכָהּ: בֵּית דִּין מְפִין וְעוֹנְשִׁין, וְקוֹפֵה שֶׁל צְדָקָה נְגִיבִית בְּשָׁנִים וּמִתְקַלְתָּ בְּשִׁלְשָׁה, וּבֵית הַכְּנֻסָּת, וּבֵית הַמְּרֻחֵץ, וּבֵית הַפֶּסֶא, רוֹפֵא, וְאוֹמֵן, וְלִבְלָר, וְטִבָּח, וּמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת.**
עשרת הדברים הללו רמוזים בתיבות **עַל הָאָרֶץ לְבִטָּה**, שהם ר"ת **ע** - עיינות, מים ממעיינות היינו בית המרחץ. **ל** - לימוד תינוקות של בית רבן. **ה** - היכל הקודש. **א** - אומן. **ר** - רופא. **צ** - צדקה. **ל** - לבלר. **ב** - בית כנסת. **ט** - טבח. **ח** - חכם היינו ב"ד. וזהו שאמר הכתוב **וַיִּשְׁבְּתֶם עַל הָאָרֶץ לְבִטָּה** אם רציתם לשבת באיזה עיר **וַיִּשְׁבְּתֶם** בתנאי שיהיה את התנאים של **עַל הָאָרֶץ לְבִטָּה**. (ילקוט חמישיא)

וְאִם לֹא מִצְאָה יָדוֹ דֵּי הַשִּׁיב לּוֹ (כה כח) **יָדוֹ דֵּי נִקְרָא יִשְׂרָאֵל** והפוך. רמז למאמר חז"ל (שבת קנא): על עניות ועשירות 'לגלגל הוא שְׁחוֹזֵר בְּעוֹלָם'. (נחלת אליהו)

וְאִם תִּלְכוּ עִמִּי קָרִי (כו ה) פרש"י - רבותינו אָמְרוּ: עֲרָא, בְּמִקְרָה, שְׂאִינוּ אֶלָּא לְפָרְקִים, כֵּן תִּלְכוּ עֲרָאֵי בְּמִצְוֹת. וּמִנְחָם פֶּרֶשׁ לְשׁוֹן מְנִיעָה; וְכֵן: 'הַקָּר רִגְלָךְ' (משלי כה, יז). וְכֵן: 'קָר רֹעַ' (משלי יז, כ). וְקָרֹב לְשׁוֹן זֶה לְמַרְגּוּמוֹ שֶׁל אֲנָקְלוֹס [בְּקִשְׁרוֹ]. לְשׁוֹן קָרִי, שְׂמִיקָשִׁים לְבָם לְהִמָּנַע מֵהִתְקַרֵּב אֵלָי. בְּשׁוֹ"ע הִלְכוֹת בְּרַכַּת הַמְּזוֹן (או"ח קצא א) **אִסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעוֹדוֹ מְבָרָךְ**. ובמ"ב (סק"ה) מפני שנראה כמברך בדרך עראי ומקרה ואפילו תשמיש קל אסור לעשות ואין צריך לומר שלא יעסוק בדבר שצריך לשום לבו אליו. וכתב הט"ז שיש לזהר שלא לעיין אפילו בדברי תורה בשעה שמברך ברכת המזון כי זה מורה על היות הברכת המזון אצלו רק על צד המקרה וההזדמנו ולא דוקא בברכת המזון, הוא הדין כשעוסק בתפלה או באיזו ברכה אחרת וזה נכלל במאמר תורתנו **וְאִם תִּלְכוּ עִמִּי קָרִי**, דהיינו שלא יהיו המצוות אצלנו על צד המקרה וההזדמנות בעלמא. (עבד המלך)

שאלות

- א. וְנִכְרַתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר. (כו מב) 'אתיו וגמין ריבויים', מה בא לרבות את.
- ב. וְסִפַּרְתָּ לְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שְׁשֵׁים וָשֵׁשׁ שָׁנִים וְהָיוּ לְךָ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים שְׁשֵׁים וָשֵׁשׁ שָׁנִים וְאָרְבָּעִים שָׁנָה. (כה ה) מה הטעם דבספירת העומר כתיב (גכ טו) וְסִפַּרְתָּם לָכֶם לְשׁוֹן רַבִּים, וביובל כתיב וְסִפַּרְתָּ לָּךְ לְשׁוֹן יְחִיד.
- ב. וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְּכָר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קֹנֵה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אַחִיו. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ (כה יד) בגמרא (בב"מ נו: רבי יהודה אומר: אף המוכר ספר תורה, לפי שאין קץ לדמיה בהמה ומרגלית, מפני שאדם רוצה לוונגן. מי שיש לו שור יפה להרישה מחזר על אחר שכמותו [לצמדו עמו בעול] שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא, וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזוה מן היחידית. אין להם אונאה. רמז לשיטת רבי יהודה בפרוק זה.
- ג. וְאִם הַמְּקַדֵּשׁ יִגָּאֵל אֶת אֶת בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֲרֻפָה עָלָיו וְהָיָה לוֹ. (כו טו) מה הטעם שאם הבעלים הם הגואלים מוסיפים חומש.
- ד. וְהָיָה עֲרֻפָה הַזָּכָר מִבֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֲרֻפָה חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִקְבָה הוּא וְהָיָה עֲרֻפָה שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל. (כו ז) גזירת מלך הם סכומי הערכים. יש מרבתינו ז"ל שביארו מדוע ערך הנקבה הוא קרוב לחצי מהערך של הזכר משום שמיאיש לקחה ואין בה כי אם חצי יצירה. (החוקני) וי"א משום שהאיש חייב בתרי"ג מצוות והאישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא. (רד"צ הופמן). לכאורה היה ראוי שגם מגיל עשרים עד גיל ששים יהיה ערך האישה חצי מהאיש דהיינו עשרים וחמישה שקלים. מה הטעם שערכה עולה בחמישה שקלים.
- ה. כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לִי-הִנֵּה. שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךָ וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן וְהָיָה לְאָרְצְךָ וְגו' (כה ב-ד) לכאורה הו"ל להקדים שש שנים תזרע שדך וגו' ואח"כ ושביתה הארץ שבת לך-הנה. שהרי מיד כשבאו לארץ לא עשו שיטה, אלא תחילה כבשו וחלקו את הארץ שבע שנים ואח"כ עשו שש שנים ואח"כ עשו שיטה (קידושין מ).
- ו. ראייה בפרשה שעבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום.
- ז. וְכִי יִמְוָה אַחִיד וּמָטָה יָדוֹ עַמְּךָ וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ. (כה לה) בגמרא (בב"ב יא.) אָמְרוּ עָלָיו עַל בְּנֵימִין הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה מְמוֹנָה עַל קוֹפָה שֶׁל צַדִּיק; פֶּעַם אַחַת בָּאתָה אִשָּׁה לִפְנֵי בִשְׁנֵי בְצוּרָה, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פְּרֻנְסְנִי! אָמַר לָהּ: הַעֲבֹדָה, שְׂאִין בְּקוֹפָה שֶׁל צַדִּיק פְּלוֹם! אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, אִם אֵין אִתָּה מְפָרְנְסְנִי, הָרִי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בְּנֵיהָ מֵתִים! עֲמַד וּפְרַנְסָה מִשְׁלוֹ. לְיָמִים תִּלְהֶן וְנָטָה לְמוֹת, אָמְרוּ מְלָאכֵי הַשָּׁרָת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה אָמַרְתָּ: כָּל הַמְּקַיִם נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כְּאִילוּ קָיִים עוֹלָם מְלֵא; וּבְנֵימִין הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בְּנֵיהָ, יָמוּת בְּשָׁנִים מוֹעֲטוֹת הַלָּלוּ? מִיָּד קָרְעוּ לוֹ גִּזְרֵי דִינּוֹ. תִּנְאַ: הוֹסִיפוּ לוֹ עֲשָׂרִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה עַל שְׁנוֹתָיו. מה הטעם שהוסיפו לו דווקא עשרים ושתים שנה?
- ח. וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּיּוֹם הַפְּעֻרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם. (כה ט) פרש"י - ממשמע שְׁנָאֵמַר 'בְּיוֹם הַפְּעֻרִים' אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁהוּא בְּעֵשׂוֹר לַחֲדָשׁ?! אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר 'בְּעֵשׂוֹר לַחֲדָשׁ'? אֶלָּא לומר לך: תְּקִיעַה בְּעֵשׂוֹר לַחֲדָשׁ דוּחָה שְׁבַת בְּכָל אֲרָצְכֶם; וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ הַשְּׁנָה דוּחָה שְׁבַת בְּכָל אֲרָצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית דִּין בְּלִבְדָּ. מה הטעם שתקיעת שופר אינה דוחה שבת בכל ארצכם.
- ט. וְנִתְמַי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ וְשִׁכְבְּתֶם וְאֵין מַחֲרִיד. (כו כ) מה הטעם שעל דוד המלך ע"ה נאמר (ברכות נה:)' כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דָּוִד לֹא רָאָה חֲלוֹם טוֹב'. וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּיּוֹם הַפְּעֻרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם. (כה ט) מה הטעם שפתח בלשון יחיד וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר וְסִימָן בלשון רבים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר.
- כ. אִם בְּחֻקֵּי תַלְכוּ וְאֵת מִצְוֹת תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתְּם. (כו ג) מה הטעם דאין לא כתיב כמו בפרשת כי תבא (דברים כח) בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר וְגו' בְּרוּךְ פְּרִי בְּטֶבֶר וְגו' יצו - הנה אתם את הברכה באסמיה ובכל משלח ידך וגו' וכאן כתיב רק ונתנה הארץ יבולה וצו השדה ימו פריו. ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם. ולא כתיב ברכה שהארץ תתן עשר פעמים יותר מצרככם ותתעשרו.
- ל. אִם בְּחֻקֵּי תַלְכוּ וְאֵת מִצְוֹת תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתְּם. (כו ג) מה הטעם ששלמה המלך מנה בכל העינים את האות ל' הפועל, עת ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור נטוע. חוץ מ'עצ ספוד ועת רקוד', מה הל' מסמלת.
- מ. אמר רבי יוחנן ארבעה מפתחות בידו של הקב"ה שלא מסר אותן לבריה בעולם, ואלו הן, מפתח של גשמים, ומפתח של כלכלה, ומפתח של קברות, ומפתח של עקרות, ולכשהוצרכו מסרן הקב"ה לצדיקים. (תנחומא פרשת ויצא סימן טו.) וסימנך מפתח.
- נ. וְאִשָּׁר יִגָּאֵל מִן הַלְוִיִּם וְיִצְא מִמֶּכָר בֵּית נָעִיר אֲחֵזְתוּ בִּיבֹל. (כה ג) פרש"י - 'גְּאֻלָּה' זו לְשׁוֹן מְכִירָה. מה הטעם שנקט לשון גאולה ולא לשון קניה.
- ס. אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נִשְׂוֹת וְתַרְבִּית וְיָרְאָתָּ מֵאֵ-לֵהֶיךָ וְחֵי אַחִיד עַמְּךָ. (כה לו) מה הטעם שהריבית נקראת 'נשך'.
- ס. וְאִישׁ כִּי יִמְכַר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה וְהָיָה גְּאֻלְתּוֹ עַד תֵּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלְתּוֹ. (כה כט) מדוע לא נוהג דין יובל ודין גאולת מוכר לאחר שנה בבתי ערי חומה כפי שנוהג בשדה אחוזה.
- ע. וַיִּזְכֹּר י-הוָה אֶל מִשָּׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. (כה א) פרש"י - מה ענין שְׁמִטָה אֶצֶל הַר סִינַי, וְהֵלֵא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמָרוּ מִסִּינַי? אֶלָּא מֵה שְׁמִטָה נֶאֱמָרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְקִדְוֻקְיָהּ מִסִּינַי. לכאורה למה לימד את העניין של כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ דווקא במצוה זו של שמיטת הארץ ולא במצוה אחרת.
- ע. וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָן לִי-הִנֵּה וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַפֶּהָן. (כו יא) מה הטעם דכתיב בְּהֵמָה הַבְּהֵמָה, הו"ל ל' וְהַעֲמִיד 'אותה' לִפְנֵי הַפֶּהָן, והיא באה למעט.
- פ. לִפְרִי תִשְׂרֶה וְלֶאֱחִיד לֹא תִשְׂרֶה. (כג כא) אסר הרבית מישראל גם בעשה. ודעת הרמב"ם ז"ל שזו מצות עשה, וחשבה מכלל רמ"ח מצות עשה. (ר בחיי) כיצד נאמר על עובדיה הנביא (מ"א יח ג) וְעַבְדֵיהוּ יִהְיֶה לְרֹא אֶת י-הוָה מֵאֵד, כיצד לוח כסף מיהורם בן אחאב שהיה מלווהו ברבית.
- צ. וְכָל מַעֲשֵׂוֹ בְּקֶר וְצִאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֵשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לִי-הִנֵּה. (כו לב) ידוע, כי עשרה הרוגי מלכות הם עונש שהתחייבו השבטים במכירת יוסף - וְגַבַּב אִישׁ וּמִכְרוּ וְנִמְצְאוּ בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת (שמות כא טו.) וקשה, הרי היו רק תשעה אחים במכירה, ולמה יש עשרה הרוגי מלכות? ועוד, למה המתין הקב"ה עד דורו של רבי עקיבא, וכי בכל הדורות שקדמו, של שופטים, נביאים ואנשי כנסת הגדולה, לא היו כמותם?
- ק. וְכָל מַעֲשֵׂוֹ בְּקֶר וְצִאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֵשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לִי-הִנֵּה. לֹא יִבְקַר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם הִמְרָנוּ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל. (לב ג) מה הטעם שחזרה התורה דין תמורה גבי מעשר בהמה, וכבר כתוב לעיל בכל הקרבנות. דכתיב (כו י): לֹא יִחַלְפֻנוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הִמְרָנוּ בְּהֵמָה בְּהֵמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ.
- ר. וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְיָרְאָתָּ מֵאֵ-לֵהֶיךָ כִּי אֲנִי י-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם. (כה יז) במדרש (ילקו"ש בהר תרס"א) רבי עשה סעודה לתלמידיו הביא לפניהם לשונות רכין ולשונות קשין התחילו בוררין את הרכין ומניחין את הקשין, א"ל בני כך יהא לשונכם רך אלו עם אלו לפיכך משה מזהיר את ישראל וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ. עם אותו עם שאתך בתורה ומצוות. המדרש צריך ביאור, כיון שהיה דעתו להראות להם שיהיה לשונם רך, מדוע הביא להם את הלשונות הקשים? היה לו להביא אך ורק את הלשונות הרכים ולומר להם לשונכם יהא רך כמו לשונות אלו.
- ש. וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהִשִּׁיב אֶת הָעֵדָף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשִׁב לְאֲחֵזְתוֹ. (כה כז) פרש"י - פְּמָה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ נִכְּךָ. וּבִכְמָה מְכַרְתִּיהָ לָּךְ? כָּךְ נִכְּךָ. עֲתִיד הָיִיתָ לְהַחְזִירָה בִּיבּוֹל, נִמְצְאוֹת קוֹנֵה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֲשׁוֹבוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה. אֶכְלָתָ אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵאתָ אֶת דְּמִיתָהּ מִן הַחֲשׁוֹבוֹן וְטוֹל אֶת הַשָּׂאָר. וְהָיוּ 'וְהִשִּׁיב אֶת הָעֵדָף' - בְּדַמְיָה הַמִּקַּח עַל הָאֶכְלָתָה שְׁאֶכְלָתָה, וְיִתְנַם לְלוֹקָח. מדוע לא נאמר 'וחישוב את השנים הנותרות עד היובל'. שהרי את שווי השנים שנותרו צריך הגואל לתת לקונה, מדוע הוצרך הכתוב להזכיר את השנים שהיו ברשות הלוקח.
- ש. אִף אֲנִי אֶלְךָ עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אִתְּם בְּאָרֶץ אֲבִיכֶם אוֹ אֲזִי יִכְנַע לְכֶם הָעֵרֶל וְאֲזִי יִרְצוּ אֶת עֵינָם. (כו מא) בעבור שתי מצוות אלו אם יחזרו בתשובה הקב"ה ירחם עליהם וְאֲזִי יִרְצוּ אֶת עֵינָם. והם רמוזים בתיבות אוֹ אֲזִי. ובשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שְׁבַת לִי-הִנֵּה שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע וְכָרְמְךָ לֹא תִזְמַר. (כה ד) כתיב הַשְּׁבִיעִית מְלֵא. וכן בפרשת משפטים (שמות כג יא) וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטָה וְנִטְשָׁתָה וְאֶכְלָו אֲבִינִי עַמְּךָ. מה הטעם דגבי עבד עברי כתיב (שמות כא ב) וּבַשְּׁבִיעִית יִצְא לְחֻפְשֵׁי חָנָם - בכתיב חסר.
- ת. וְנִתְמַי גִּשְׁמִיכֶם בְּעֵתֶם. (כו ד) אמרו חז"ל (משנה - ברכות ה ב) מְזַכְרִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים - בַּתְּחִלַּת הַמֵּתִים. היינו שמזכירים 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכה השניה של תפילת שמונה עשרה. הטעם שנקראת ירידת הגשמים 'גבורות גשמים' לפי שהיא אחת מגבורותיו של הקב"ה. ויש להבין מדוע העדיפו לשון גבורה על פני גדולה וכיו"ב? מה ההבדל בין גדולה לגבורה.

תשובות

- א. אימהות בא לרבות - אין לי אלא אבות, אימהות מניין? תלמוד לומר **אַתָּה**, ואין 'אתים' אלא אימהות שנאמר (בראשית מט, לא) **שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ**. (ספרא)
- ב. בית דין בלבד תלוי היובל, ואילו ספירת העומר תלוי בכל ישראל לפיכך כתיב **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם בַּלִּשׁוֹן רַבִּים**, כל אחד ואחד. (עטרת זקנים) *
- ב. בהמה, מרגלית, ספר, פ"ח **בְּמִסְפָּר**, וכתיב **וְלֹא תוֹנוּ** בהונאת ממון כתיב. (ילקוט האזובי) ואין הלכה כרבי יהודה.
- ג. גאון והתפארות יש בזה לפי שרוצה המקדיש שידברו הכל על נדיבות לבו ושיראו באצבע על שדה זו או בית זה שהקדיש פלוני לשמים ויצא מביתו לגור באשר ימצא. ואף שאח"כ יגאל אותה לעצמו לא יפסק הדיבור. משא"כ אם הקדיש כסף סתם. ואלה שיבחרו בדרך הפרסום וההתפארות הם ראויים לקנס של הוספת החומש. **א"נ** לפי שצריך להטריח את הכהן ואת הגזבר ואת השמאים להעריך את הבהמה ואת הבית וכדומה. (אזנים לתורה)
- ד. דרך האשה ללדת ילדים ולכן ערכה עולה בחמישה שקלים ועומד על שלושים שקלים. (אברבנאל) *
- ה. הבטחה היא שאם תשמרו שמיטה אז תזכו ש-ש **שְׁנַיִם תִּזְרַע עִדָּה וְשֵׁשׁ שְׁנַיִם תִּזְמַר פְּרִמָּה וְאַסְפֹּתָ אֶת תְּבוּאָתָהּ**. ובשביעית תשמטנה אבל אם לא תשמור שמיטה לא יהיה לך שש שנים לזריעה. ואמרו חז"ל (מכילתא משפטים) בזמן שישאל עושיין רצונו של מקום שובתים אחת לשבע שנים ובזמן שאין עושיין רצונו של מקום עושים ד' שמיטות בשבוע (בשבע שנים). כיצד נרה שנה וזורעה שנה וזורעה שנה וזורעה שנה נמצאו עושיין ד' שמיטות בשבוע. היינו שהקרקע אינה נותנת פירות אם זורעה רצופין וצריך להפסיק כל פעם שנה. **א"נ** לא הכנסתי אתכם לארץ אלא ע"מ שתקבלו עליכם מצות שביעית, ואז תזכו ל-**שש שנים תזרע עִדָּה**. (טעמא דקרא)
- ו. **וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ**. (כה"י) מכאן דרשינן דעבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום, ונפסל בכך לעבודה במקדש. (קידושין כא:) ואנן בעינן **אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ** למוחזק שבמשפחתו. (מושב זקנים) שחזור לכל הדברים שמשפחתו החזיקה בהם קודם. ואם בזמן עבודתו נעשה הכהן בעל מום, נמצא שכאשר הוא משתחרר אינו יכול לחזור למשפחתו ולחזקת עבודתו במקדש כפי שהיה קודם.
- ז. זכות מעכבת את המיתה שלושה חודשים - (למדים מפרשת סוטה - סוטה כ.) ואמרו חז"ל (בב"ב ט:) הנותן פרוטה לעני - מתברך בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְהַמְפִּיֵּסוּ בְּדָרְכֵי - מתברך בְּאַסֶּת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת. בנימין הצדיק פייס את האלמנה בדברים שאמר לה: הַעֲבֹדָה, שְׂאִין בְּקוֹפָה שֶׁל צִדְקָה כְּלוּם, מגיעות לו 11 ברכות, והיינו זכויות, שכל אחת מהן מעכבת את גזר הדין 3 חודשים, ויחדיו עולות לסך 33 חודשים. ומכיון שהיה 8 נפשות, ובעד כל אחת מגיעים לו 33 חודשי חיים, הרי שבסך הכל זכה לעוד 264 חודשים, שהם 22 שנה. (פניני הגר"א) *
- ח. חכמה ואומנות היא, ואינה מלאכה ואינה בגדר איסורי המלאכה. ואין איסורה מן התורה וחכמים הם שגזרו בדבר הזה: מכיון שהכל חייבין בתקיעת שופר, ואולם אין הכל בקיאים בתקיעת שופר כיצד לתקוע, גזירה שמא יטלנו את השופר בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ושמא ישכח ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים בשבת, ונמצא מחלל את השבת. ולכן גזרו שלא יתקעו בשבת. (ראש השנה כט:) וקרא אסמכתא בעלמא. (מושב זקנים)
- ט. טרוד היה במלחמותיו והן גזלו את מנוחתו אפילו בשנתו בלילות. (כלי חמדה)
- י. ירושלים תחילה בבית הדין ואח"כ בכל מקום. (עטרת זקנים)
- כ. כלל ישראל נתן להם ברכה של עשירות בפרשת כי תבוא. כאן מיירי בתלמיד חכם כמ"ש שְׂתַחֲיֵי עֲמָלִים בְּתוֹרָה. ולהם הברכה המעולה שיהא להם כל צרכם לא פחות ולא יותר לפי שתלמיד חכם שיש לו יותר מצרכיו אין זו ברכה כי זה מבטלו מתלמוד תורה. (טעמא דקרא)
- ל. לימוד התורה מסמלת האות ל - גובהה הרב מסמלת את החשיבות הרבה שיש ללימוד זה. דרשו חז"ל (כתובות יז.) מְבַטְלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמֵּת וְלִהְיוֹת פְּלֵא. הרי שלושה וחתונה יותר חשובים מלימוד תורה, ולכן בעת **סְפִיד** של הוצאת המת ובעת **רְקוּד** של הכנסת כלה אין האות ל'. (הגר"א)
- מ. מ' טר, פ' רנסה, ת' חיה, ח' חיה [כינוי לילולת] ר"ח **מפתח**. *
- נ. נחלה אין ללויים בישראל דכתיב (דברים יח ב) **וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקִרְבֵּי אֶחָיו** וכל מה שיש להם היה מישראל. נמצא שכל הלקוח מהם כאילו גואלו לפי שמתחילה היתה שלו. (חזקוני, עטרת זקנים)
- ג. נושך כנחש - שבתחילה לא תורגש הכשתו, ואחר כך תגיע עד הלב וממית, כנושך הצפעוני. (אברבנאל) **נושך** בגימטריא **זה נחש** (370) (בעה"ט)
- ס. סכנה היא - שאם במשך חמישים שנה היו נמכרים הרבה בתים ובשנת היובל יבואו לעיר אנשים חדשים שלא היו בה במשך חמישים שנה, ובמצב זה לא יוכלו תושבי העיר להגן עליה מפני האויבים, לפי שלא יכירו היטב את דרכי העיר וגם לא היה להם קשר ואיגוד כי אינם מכירים זה את זה ויקשה עליהם להתחזק יחד כנגד האויבים, מפני כן אין מכירת בתים בערי חומה חוזרת ביובל. (משך חכמה) *
- ע. עיקר השמיטה הוא שנדע כי **לִי-הִנֵּה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ** (תהלים כד), רק שנתן אותה לבני אדם, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות לה) **כָּל הַנִּהְיָה מִן הָעוֹלָם הִנֵּה בְּיַד בְּרַךְ פְּאִילוֹ נִהְיָה מִקְדָּשֵׁי שָׁמַיִם, שְׁנֵאמַר: "לִי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ"**. רבי לוי ק"מ: **כְּתִיב "לִי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ"**, וְכָתִיב "הַשָּׁמַיִם שְׁמַיִם לִי" וְהָאָרֶץ נְתַן לְבְנֵי אָדָם!" **לֹא קָשִׁיָּא כָּאֵן קוֹדֵם בְּרַךְ פְּאֵן לְאַחַר בְּרַךְ**. לומר לך כשם שהשמיטה כללותיה שהיא **תְּשַׁמְטָנָה וְנִשְׁתַּתָּה** (שמות כג) ופרטותיה שהוא **וְאָכְלוּ אֶבְיָוֵי עַמָּךְ** (שם) נאמר מסיני, ואפילו שהוא מצוות שבין אדם לחבירו שהיא גמילות חסדים בעלמא, אפילו הכי היא מסיני, הכי נמי כל המצוות שבין אדם לחבירו הם מסיני ולא מצוות אנשים מלומדה, אלא הכל מאת ה' יתברך. (תורת משה' להח"ט) *
- ע. עופות עצים לבונה וכלי שרת אינם נפדים. לכך כתיב **וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה דווקא הבהמה נפדת לְפָנֵי הַפֶּהָן**. (ספרא)
- פ. פיקוח נפש היה - מפני שהיה רעב גדול ומתו אנשים רבים מרעב, ועובדיה לווה כסף כדי לפרנס את הנביאים שלא ימותו ברעב, ולא היה מי שילוהו חוץ ממנו ולא היה רצה להלוותו בלי ריבית, ופיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והיה מותר לו ללוות בריבית אפילו לצורך עצמו. (ויאמר אברהם)
- צ. צירפ ושבא את הללוותו בלי ריבית, ופיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, וכי אין אפשר להענישם אם הקב"ה היה שותף בענין, ואת מי אפשר להעניש במקומו? עד שהגיע רבי עקיבא ודרש **אֶת יְ-הִנֵּה אֶ-לֵהִיף תִּירָא** לרבות תלמידי חכמים, הושווה בזה תלמיד חכם להקב"ה, את ר' עקיבא שדרש זאת, הכניסה השכינה במקומו, ועכשיו כבר אפשר להעניש עשרה צדיקים במקום העשרה שהיו במכירה. (ר' שמשון מאוסטרופלי) *
- ק. קדוש מאליו העשירי, אפילו אם קראו תשיעי. וס"ד שיכול להחליפו שהוא הקדש בטעות שלא נתכוין לזה לכך אמרה תורה **וְלֹא יִמְרְצוּ** וקנסוהו שהוא ותמורתו יהיה קודש. (טעמא דקרא) *
- ר. רשעים צריך להשתמש בלשון קשה. וכן כתיב על מלך המשיח (ישעיה יא ד) **וְהָיָה אֲרֵץ בְּשֹׁבֵט פִּי וְתַרְגוּמוֹ וְיִמְחֵי חֲבִי אֲרָעָא בְּמִימַר פּוּמִיָּה**. וכן שאול המלך שהיה רך לכל נענש (ש"א טו כד) **כִּי יִרְאֵתִי אֶת הָעַם וְאֲשַׁמֵּעַ בְּקוֹלָם**. הביא רבי לתלמידיו גם לשונות קשים להראותם דפעמים צריך התלמיד חכם גם לדבר קשות, לפיכך אמר **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ** דייק 'עמיתו' שאיתך בתורה, אבל כנגד החוטא והרשע **וְיָרָאתָ מֵאֶ-לֵהִיף תִּדְבַר קָשׁוֹת אִם הַדָּבָר צָרִיךְ**, ואמר **כִּי אָנֹכִי יְ-הִנֵּה אֶ-לֵהִיבָם**, דייק ה' שהוא מדת הרחמים, ואלוקיכם הוא מדת הדין לענוש החוטא, כך צריך להיות ת"ח. (אמרות ה')
- ש. שווים כל השנים משעה שמכר עד היובל, ואין חילוק בין השנים הראשונות לאחרונות. אף שהדבר ידוע שבשנים הראשונות שעמדה בידי הלוקח שוויה רב יותר מהשנים האחרונות, מ"מ אין מנכה לו מהדמים אלא חלק יחסי ממה שהיתה אצלו בפועל ואת השאר מחזיר. וזהו **וַחֲשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְּכָרוֹ**. (פנים יפות, העמק דבר)
- ש. שבת שהוא ביום השביעי כמנין **או** ובעון מילה שניתנה לשמיני כמנין **אז**, אם יחזרו בתשובה ויקיימו אותם יפגעו לְכַבֵּם הָעָרֶל וְאֵז וְרָצוּ אֶת עֶוְנָם. (הרא"ש דעת זקנים)
- ת. תוספת שביעית יש בשמיטה לפני ולאחריה ולכן כתיב מלא. אבל גבי עבד עברי אין דין תוספת לכך הוא כתיב חסר. (טעמא דקרא)
- ת. תמיד בלי הפסק כמו הילוך השמש, לא ניכרת בו גבורה מיוחדת אבל בהחלט רואים את גדולת ה'. גשמים שיורדים לפרקים אין הבריות רגילים בו וזהו גבורת ה'. הסיבה שנקרא 'גבורות גשמים' כי הם מגלים את גבורות ה' יותר מכל הבריאה שברא. היות ואינם על פי דרך הטבע, גם תחית המתים מודים הכל שהיא מעל הטבע שהרי לא יתכן שאדם הנרקב מזמן רב ישוב לחיות, לכך צרפום יחד להזכיר 'מוריד הגשם' בברכת מחיה המתים כי שניהם מראים על כוחו וגבורתו של הקב"ה. (פניני הגר"א)

